

Bilješka uz izložbu u povodu Dana zaštite spomenika kulture održane u Splitu

Arsen Duplančić

Split

Dan 20. veljače važan je datum za zaštitu spomenika kulture u Jugoslaviji. Tog dana 1945. godine, dok su borbe za oslobođenje Jugoslavije još trajale, drug Tito je kao predsjednik Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije potpisao **Odluku o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina**, kojom su svi umjetnički i naučni predmeti stavljeni pod zaštitu države. Potpisivanjem tog akta počinje novo razdoblje u razvoju zaštite naše bogate kulturne baštine.

Shvaćajući važnost **Odluke** Jugoslavski odbor za obilježavanje 30-godišnjice zaštite spomenika kulture odlučio je 1975. godine da se dan njenog potpisivanja proglasi Danom zaštite spomenika kulture u Jugoslaviji.

Split spada među one gradove kod kojih se osjećaj potrebe čuvanja spomenika javio veoma davno. Već je gradskim Statutom iz 1312. godine bilo određeno čuvanje arhiva, riznica i zidina grada. Počevši od sakupljanja antičkih natpisa u XV. stoljeću pa nadalje, interes za spomenike postaje sve izraženiji. Međutim, tek u XIX. stoljeću konzervatorska služba počinje dobivati svoju fizionomiju. Godine 1820. u Splitu se osniva Arheološki muzej, naša najstarija muzejska ustanova; 1854. Vicko Andrić biva imenovan konzervatorom za splitski i zadarSKI okrug, a od 1884. godine Frane Bulić u svojstvu konzervatora za Dalmaciju vodi upornu borbu za očuvanje naših spomenika. Ljubo Karaman, a zatim Cvito Fisković nastavljaju uspješan rad svojih prethodnika primjenjujući nove principe konzervatorstva.

Splitski zavodi, muzeji, galerije, arhiv i biblioteke vode stalnu brigu o zaštiti spomenika. Njihovim radom, iako još nedovoljno vrednovanim, spašene su mnoge vrijednosti koje su nam ostavila minula vremena. Te ustanove ulažu velike napore da se spasi što više spomenika, ali su ometane brojnim poteškoćama. Osim tih profesionalnih institucija u Splitu djeluje Društvo prijatelja kulturne baštine koje svojim radom nastoji pridonijeti što uspješnijoj zaštiti naslijeđenih vrijednosti.

Želeći skrenuti pažnju na važnost čuvanja spomenika, Društvo je 1983. godine u povodu Dana zaštite spomenika kulture organiziralo prigodnu izložbu na kojoj je sudjelovalo šesnaest splitskih ustanova. To su: Zavod za zaštitu spomenika kulture, Zavod za arhitekturu Sveučilišta u Zagrebu, Urbanistički zavod Dalmacije, Radna grupa za izradu Integralnog plana stare jezgre Splita, Projektni atelier »Arhitekt«, Vojnopomorski muzej, Arheološki muzej, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Muzej grada Splita, Muzej narodne revolucije, Etnografski muzej, Galerija umjetnina, Galerija Meštrović, Historijski arhiv i Naučna biblioteka.

Na izložbi su navedene institucije prikazale rad na zaštiti spomenika, metodologiju rada i poteškoće s kojima se susreću. Putem originalnih predmeta, fotografija, planova i crteža koji prikazuju stanje spomenika prije i poslije čišćenja, restauriranja i konzerviranja, zorno je predočena važnost zaštite spomenika. Raznovrsnost eksponata od antičkih predmeta preko slika, skulptura, narodnih nošnji, pokućstva, knjiga, dokumenata i spomenika graditeljstva pokazali su ne samo bogatstvo koje se čuva u pojedinim ustanovama već i potrebu stalne brige o njima.

Izložba je bila otvorena 20. veljače u novom Vojnopomorskom muzeju u tvrđavi Gripe, a pobudila je veliko zanimanje građana. Na njenom organiziranju, izradi kataloga i plakata radili su predsjednik Društva Stanko Piplović i tajnik Arsen Duplančić. Potrebno je naglasiti da je to bila izložba na kojoj su se po prvi put našle na okupu splitske ustanove koje se bave zaštitom spomenika, što je bila prilika da se usporedi njihov rad kao i problemi koji ga prate.

ABSTRACT

Note on the exhibition held on the occasion of the Day of Preservation of Cultural Monuments

A. Duplančić

The Society »Friends of the Cultural Heritage of Split« organized an exhibition on the special occasion of the Day of the Preservation of Cultural Monuments, held

in the Navy Museum in Split. Sixteen institutions dealing with the preservation of monuments (museums, galleries, archives, libraries and the Institute for the Preservation of Cultural Monuments) took part. The exhibition presented activities on the preservation of monuments, the methodology of, and difficulties involved in, such work. The condition of monuments before and after cleaning, their restoration and conservation was presented by original objects, photos, plans and drawings.

Spomenici SR Srbije — viđeni tokom Savjetovanja konzervatora Jugoslavije 1983. godine

Ksenija Marković

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

Tokom savjetovanja konzervatora Jugoslavije održanog u Titovom Užicu i Sirogojnu od 27. do 30. rujna 1983. g. imali smo priliku vidjeti niz restauriranih spomenika na području srednje Srbije.

U selu Sirogojnu (poznatom danas kod nas i u svijetu po vrlo lijepom, estetski dotjeranom radu zlatiborskih pletilja) postavljen je muzej tradicijske arhitekture na otvorenom. Za razliku od ostalih muzeja ove vrste proizvodni program i radni program ovdje je osobito naglašen i razrađen. Obuhvaćena je proizvodnja predmeta visoke umjetničke vrijednosti koja se osniva na obrtima ovoga kraja. Vrijednost takvih predmeta otkriva se u kreativnom povezivanju kulturnog nasljeđa i suvremenog stvaralaštva. Predviđa se izrada keramike, ručno štampane tkanine, predmeta od kože, drveta, željeza uz već postojeću za drugu zlatiborskih pletilja. Pri izradi predmeta nastojat će se poštivati starijske tehnike i tehnologije. Muzej će osim edukativne i reprezentativne imati i prodajnu pa i ugostiteljsku namjenu. Prihvaćajući ovu akciju Zavod za zaštitu spomenika kulture SR Srbije preuzeo je inicijativu i otpočeo priznavati i ovaj vid zaštite koji je do sada bio osporavan i smatran zadnjom mogućnošću u djelovanju službe zaštite.

Do sada je u muzej prenešeno 24 objekta. U okviru muzeja održavaju se

revije najnovijih ručno pletenih mode-
la zlatiborskih pletilja.

Posjetili smo 30. rujna niz obnovljenih
i restauriranih spomenika srednje i za-
padne Srbije. U Čačku smo pregleda-
li konak gospodara Jovana Obreno-
vića, sada u funkciji muzeja u kojem
je izložena bogata arheološka zbirka.
U Atenici smo se zadržali u vinogra-
du, kraj vrlo zanimljive stare dvoetaž-
ne goričke klijeti. Klijet je građena od
debelih tesanih planjki koje se na
uglovima preklapaju. Postepenim smi-
canjem planjki formirao se bačvasti
svod na kojeg je postavljeno četvero-
vodno krovništvo oslonjeno na kosnike.
Zračni prostor između svoda i krovni-
šta pridonosi ravnomjernijoj tempera-
turi u klijeti, što je važno za održava-
nje vina. Zanimljivo je napomenuti da
slične građevine, s bačvastim svodom,
u istoj funkciji nalazimo u Burgenlan-
du Gradišću.¹

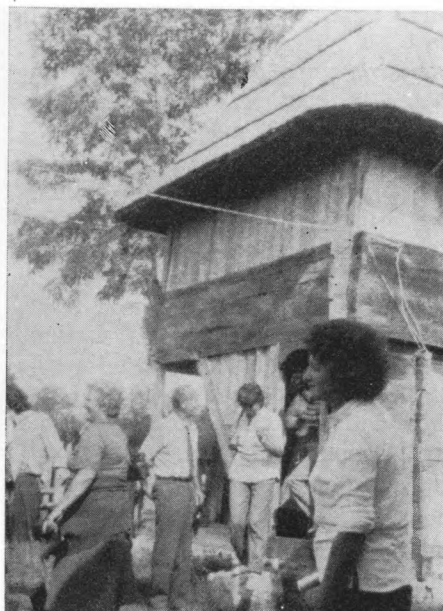
Kuća Lužanina u Miokvcima, iako u
privatnom vlasništvu, također je re-
staurirana. Kuća je građena 1856. go-
dine (o tome postoji zapis), odlikuje se
otvorenim trijemom, a građena je na
kanate.

Drvena crkva u Pranjanim iz 19. sto-
ljeća bila je gotovo sasvim srušena ka-
da su 1970. godine otpočeli konzerva-
torski radovi. Radovi na rekonstrukci-
ji unutarnjeg svoda i svetišta još uvi-
jek traju. Zanimljivo je napomenuti da
cijeli ovaj kraj zapadne Srbije poznaje
konstrukciju tzv. šašovaca, o čemu pi-
še i Aleksandar Freudenreich.² Ujed-
no treba spomenuti da se ista ta kon-
strukcija tzv. šašovaca još uvijek mo-
že naći pod istim imenom i na zagre-
bačkom području.³

U takovskom kraju u mjestu Savincu
imali smo priliku vidjeti već restauri-
ranu drvenu katnu zgradicu zvanu so-
brašica. Radovi na njenoj obnovi za-
počeli su 1975. godine. Sobrašice su
nekada naročito u zapadnoj Srbiji bile
građene u okolini samostana i crkava,
a njihova funkcija vezana je uz dru-
štveni život, i to uz crkvene ili poro-
dične slave. U sobrašicama sakupljali
su se rođaci, prijatelji, suseljeni i
srodnici iz drugih sela ili udaljenih
krajeva istog sela. U sobrašicama se
boravilo tokom dana a u njima se mo-
glo i prespavati.

Posjetili smo i memorijalni prostor II.
srpskog ustanka (1814. godine) liva-
du s ogromnim hrastom ispred kojeg
je podignut jednostavan obelisk —
spomenik vođi ustanka Milošu Obreno-
viću.

Manastir Vračevšnicu osnovao je u
prvoj pol. 15. st. Radić Pastupović, ko-
jeg u narodnim pjesmama prema le-
gendama nazivaju Rade Oblačić. O

*Sudionici Savjetovanja u obilasku ruralnih
objekata in situ*

osnivaču kruže legende da je bio hr-
bar, mudar i plemenit, a Konstantin
Filozof je za njega rekao da je »sa
malo riječi velika djela učinio«.

Samostanski kompleks sastoji se iz
nekoliko zgrada. U prvom redu tu je
kapela sv.Đorđa također građena u 15.
st., iznutra je oslikana freskama s tra-
dicionalnim rasporedom i tematikom. I-
pak osim uobičajenih bizantskih utje-
caja primjetni su i barokni. Freske su
valorizirane kao najznačajnije djelo
majstora Zografa iz prve pol. 18. st. Iko-
nostas i raspeti Krist, Bogorodica i sv.
Jovan rad su Zografa Stavra iz 1754.
godine. Tu je i stari prizemni konak iz
1834. g., zatim konak na kat sa zvoni-
kom iz 1868. g. te najstariji konak kne-
za Miloša iz 1825. g., dok je najnoviju
zgradu iz 1977. g. projektirao Zavod
za zaštitu spomenika kulture iz Kralje-
va. U njoj je smještena riznica.

Savjetovanje je proteklo vrlo plodno,
a obilazak Sirogojna i spomenika za-
štićenih **in situ** — potvrdio je da se u
susjednoj republici s malo riječi radi
— i to vrijedno.

BILJEŠKE

1. Franz Simon: *Bäuerliche Bauten und Geräte Südburgenland und Grenzgebiete*, 1981, Burgenland, Austria; str. 70, 71 i 234.
2. Aleksandar Freudenreich: *Kako narod gradi na području Hrvatske*, Zagreb 1972. g., str. 219—220.
3. Dokumentacija Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

literatura i materijali sa Savjetovanja:

- Ivan Zdravković: *Konzervatorski principi i metodi* (članci i studije iz perioda od 1949—1982. g.) Beograd 1982.
- Zaštitni radovi na spomenicima kulture od 1965—1980. g. — katalog sa izložbe Zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Kraljeva juli 1980. g.
- Seoska kuća i kultura stanovanja u užičkom kraju u 19. i poč. 20. vijeka, katalog Narodnog muzeja iz T. Užica
- Sjećanja konzervatora; Društvo konzervatora Srbije i Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Beograd 1982. g.
- Ranko Findrik-Muzej narodnog graditeljstva u Sirogojnu
- Bosiljka Rosić Božanović — Sirogojno 1983.
- Brošura s izvodima referata i koreferata te saopćenja sa Savjetovanja.
- Brošura — Spomenici kulture — koji su obišteni tokom ekskurzije.

ABSTRACT

Monuments in the Socialist Republic of Serbia seen during the Conference of Yugoslav Conservationists, 1983

K. Marković

In the course of the Conference of Yugoslav Conservationists, held in Titovo Užice and Sirogojno in September 1983, a special excursion was organized to visit the monuments of Central Serbia, preserved in situ. This followed an extensive survey of the newly opened Museum of Traditional Architecture in Sirogojno, which emphasizes the production and working process, and the preservation of ancient techniques and technologies. The museum will have, besides an educational and representational function, a museum store and restaurant.

The Institute for the Preservation of Serbian Cultural Monuments has taken the initiative to acknowledge this mode of preservation as part of its program of preserving cultural monuments.

Up till now, 24 objects of traditional architecture from the wider region of Central Serbia have been housed in the museum.

Obilježavanje Dana zaštite spomenika kulture u jastrebarskoj općini

Dragica Cvetan

Zavičajni muzej Jastrebarsko, Jastrebarsko

Dan zaštite spomenika kulture u SFR Jugoslaviji 20. veljače obilježen je i u jastrebarskoj općini.

U ovu već tradicionalnu manifestaciju obilježavanja Dana zaštite spomenika kulture uključile su se Osnovna škola,